

Brieven uit de gevangenis

Brieven uit de gevangenis

‘Ik geloof dat God
deze brieven heeft
helpen bewaren om
ons te herinneren aan
Zijn grote liefde en
ons te troosten met
Zijn aanwezigheid.’

CORRIE TEN BOOM

BRIEVEN UIT DE GEVANGENIS

Copyright © 2012 Nederlandse uitgave: Gideon

Auteur: Corrie ten Boom

Redactie: Loes Rijkssen-van den Tol

Omslagontwerp: Studio Vrolijk

Typografie: Iddo Hoekstra

Jaar van uitgave: april 2012

Uitgave: Gideon, Hoornaar, Nederland

ISBN 978-90-5999-016-6

NUR 707

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een databank, of doorgegeven in welke vorm of op welke wijze dan ook – elektronisch, mechanisch, gekopieerd, gescand of op enige andere wijze – behalve voor korte citaten in recensies of artikelen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No portion of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means – electronic, mechanical, photocopy, recording, scanning, or other – except for brief quotations in critical reviews or articles, without the prior written permission of the publisher.

*Aan mijn lieve familieleden, hier op aarde en in de hemel.
Jullie getuigenis leeft voort door deze brieven
en door mijn leven.*

Inhoud

Voorwoord	11
Scheveningen	17
Vught	47
Nawoord	93

Woord van de uitgever

Corrie ten Boom heeft in de loop der jaren al veel van deze brieven, korte stukjes en dagboekdelen laten opschrijven. De stukjes die in dit boek zijn opgenomen, zijn allemaal terug te vinden in het Engelse boek *Prison Letters*. Echter, speciaal voor deze uitgave hebben het Corrie ten Boomhuis en het Corrie ten Boom Fonds kopieën van de originele brieven en aantekeningen ter beschikking gesteld aan uitgeverij Gideon. Het grootste deel van de tekst in dit boekje is gebaseerd op deze kopieën. Waar deze bron ontbrak, is de tekst vertaald vanuit *Prison Letters*.

Voorwoord

Terwijl tijdens de laatste wereldoorlog de Duitse legermacht over grote delen van Europa walste, en hele landen verpletterd werden onder hun gewicht, zette Adolf Hitler het plan in gang om alle Joden uit te roeien. Veel mensen in Nederland deden hun uiterste best om Nederlandse Joden te helpen ontsnappen aan dit noodlot. Ook wij, mijn eigen familie en vrienden, deden wat we konden om Joodse levens te redden, tot we werden verraden en gearresteerd.

Mijn vader was toen vierentachtig jaar oud. Vrienden hebben hem vaak gewaarschuwd dat hem een gevangenisstraf boven het hoofd hing, als hij bleef doorgaan met het helpen onderduiken van Joden in zijn huis.

‘Ik ben veel te oud voor de gevangenis,’ antwoordde mijn vader dan. ‘Maar als het toch gebeurt, dan beschouw ik het als een grote eer om mijn leven te geven voor Gods oude verbondsvolk, de Joden.’

Ik herinner me de dag van onze arrestatie nog goed. We liepen met ons gezin en onze vrienden de wenteltrap af. Voor sommigen van ons zou het de laatste keer worden dat ze de versleten trapleuning van ons geliefde huis, de BÉJÉ – zo noemden wij ons huis aan de Barteljorisstraat – zouden voelen.

Vader steunde op mijn arm. Toen we langs de grote Friese klok in de hal liepen, vroeg hij nog aan mij of ik de gewichten wilde optrekken en de klok gelijkzetten. Hij kon toen nog niet weten dat er de volgende ochtend niemand zou zijn om dat weer te doen. Het huis dat nog maar kort daarvoor zo vol, zo levendig en zo vrolijk was geweest, zou stil zijn. We zouden nooit meer als gezin samenkomen in vaders geliefde huis, met zijn vele klokken.

In totaal werden die dag vijfendertig familieleden en vrienden door de Smedestraat naar het politiebureau afgevoerd. Daarna werden we naar een grote gymzaal gebracht, waar we als gezin bij elkaar gingen zitten op één van de gymnastiekmaten die op de vloer lagen uitgespreid.

Die nacht werd vader op bijzondere wijze door God gebruikt om ons allemaal voor te bereiden op de onzekere tijden die voor ons lagen. Vader vroeg aan mijn broer Willem of hij Psalm 91 wilde lezen en sloot zelf af met gebed.

Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten,
die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen.

Ik zal tot den HEERE zeggen: Mijn Toevlucht en mijn
Burg! Mijn God, op Welken ik vertrouw!

Want Hij zal u redden van den strik des vogelvangens,
van de zeer verderfelijke pestilentie.

Hij zal u dekken met Zijn vlerken, en onder Zijn vleugelen
zult gij betrouwen; Zijn waarheid is een rondas
en beukelaar.

Die nacht op het politiebureau was heel lang en heel spannend, maar we konden goed met elkaar spreken over de belangrijkste zaken. Toen we de volgende ochtend in de politievrachtwagen werden geladen, om naar de gevangenis van

Scheveningen te worden overgebracht, stonden mensen uit onze stad Haarlem stilletjes langs de straat, met tranen in hun ogen. Het was de laatste keer dat zij vader zagen, de ‘goede, oude heer uit Haarlem’.

Na een uur rijden ging de vrachtwagendeur open en even later de gevangenispoort achter ons dicht. We kregen het bevel om met onze gezichten tegen een rode, bakstenen muur te gaan staan. Toen onze namen werden afgeroepen, moest ik langs vader lopen, die op een stoel zat. Hij keek op en we hoorden hem fluisteren: ‘De Heer zij met jullie, mijn dochters.’

Vanaf dat moment werd alles anders in ons leven. We wisten niet wat ons te wachten stond, maar één ding wist ik zeker – dat Jezus ons nooit zou begeven of verlaten, en dat voor ons als kinderen van God geen put ooit dieper kon zijn dan de liefde van Jezus.

Tijdens de maanden waarin ik in een isoleercel zat, voelde ik me vaak alleen en bang. Op zulke momenten dacht ik terug aan die laatste avond met mijn oude vader, aan Psalm 91 en zijn gebed. Bepaalde woorden stonden mij nog helder voor de geest: ‘Hij zal u dekken met Zijn vlerken, en onder Zijn vleugelen zult gij betrouwen; Zijn waarheid is een rondas en beukelaar.’ Dan sloot ik mijn ogen en probeerde ik die bescherming te zien. ‘Hij zal u dekken met Zijn vlerken.’ Met die geruststellende gedachte viel ik in slaap.

De brieven in de eerste helft van dit boekje zijn geschreven vanuit de gevangenis in Scheveningen, waar mijn zus Betsie zat opgesloten in een cel met andere gevangenen, en ik in een isoleercel zat. Er staan ook brieven in die naar ons werden gestuurd door mijn zus Nollie, haar man Flip en hun kinderen. Andere brieven zijn geschreven door mijn broer Willem en

zijn vrouw Tine, en hun gezinsleden. En weer andere zijn van andere familieleden en vrienden. We zaten in Scheveningen gevangen van 29 februari 1944 tot 5 juni 1944.

Zowel in de gevangenis van Scheveningen als in kamp Vught mochten gevangenen maar een paar brieven ontvangen. Daarom zijn sommige brieven geschreven door meer dan één persoon, en daarom schreven Betsie en ik vaak samen één brief aan meerdere mensen.

Van tijd tot tijd schreef ik korte stukjes op allerlei vodjes. Ze werden naar buiten gesmokkeld en ontsnapten zo aan de censuur. Deze korte stukjes tekst staan afgedrukt tegen een grijze ondergrond om ze te onderscheiden van de brieven. Ik beschrijf erin hoe ik mij voelde in de gevangenissen.

Toen Betsie en ik op 6 juni onverwachts werden overgebracht naar het Duitse concentratiekamp bij Vught, waren we daar in één opzicht heel blij mee: we waren eindelijk weer bij elkaar na lange tijd van elkaar gescheiden te zijn geweest. Die scheiding vonden wij heel zwaar. Ik was begin vijftig en Betsie was zeven jaar ouder. Betsie was chronisch ziek; ze had pernicieuze anemie (een kwaadaardige vorm van bloedarmoede). Het gevangeniseten had een nadelige invloed op haar ziekte, waardoor ze af en toe behandeld moest worden door een gevangenisdokter. Maar, je vroeg alleen om een dokter als je echt heel beroerd was, want zelfs de ziekste mensen moesten in de houding staan terwijl zij op de medische hulp wachtten.

Betsie en ik waren al jaren heel goed bevriend en voor een heleboel kleine dingen op elkaar aangewezen. Het was voor ons een geweldige troost en zegen om samen te zijn in Vught en niet langer opgesloten te zitten in cellen. Maar het leven in de barakken was niet gemakkelijk en ons leven was voortdurend in gevaar. We maakten lange dagen, onder de

onophoudelijke druk van psychisch en lichamelijk geweld. We waren in de macht van een vijand die grillig was en met ons kon doen wat hij wilde. Heel typerend voor hun sadistische geest was dat ze ons massages en andere goede medische voorzieningen lieten zien, terwijl wij als gevangenen gestraft werden en ongenadig honger leden en dagelijks werden verwaarloosd.

Verschillende brieven werden in Vught geschreven. We hadden officieel toestemming om iedere twee weken een brief te schrijven. Deze brieven werden natuurlijk gecensureerd door de gevangenisautoriteiten. En als mensen straf hadden, mocht niemand meer brieven versturen of ontvangen. Wij wisten dat de brieven werden gecensureerd, maar wisten ook dat onze familieleden heel bezorgd waren om onze gezondheid. Toch voelden we ons niet vrij om open te schrijven over de zwaardere kanten van het gevangenisleven. Daarom gebruikten we codes, zowel in de brieven vanuit Scheveningen als in die vanuit Vught, voor woorden die anders gecensureerd zouden worden of die ons in de problemen zouden kunnen brengen. In de brieven in dit boekje leg ik die codes tussen haakjes uit.

De meeste brieven in dit boek werden door een Duitse soldaat uit Vught gesmokkeld. Hij verstopte de brieven tussen de was, die wij als gevangenen deden voor de Duitsers. Deze jongeman nam ook de andere ingevoegde stukken tekst voor mij mee. Sommige hiervan had ik geschreven op het toiletpapier van mijn cel in Scheveningen. Ik heb ze tot in Vught verborgen gehouden onder mijn kleding. Dankzij deze sympathieke soldaat kon ik ze naar mijn zus sturen. Dat was heel gevaarlijk. Als er ook maar één brief werd onderschept, zou ik langer gevangen moeten zitten. We namen het risico en stuurden de brieven en de stukken tekst

mee. Nollie bewaarde elk briefje, ook de stukjes die Betsie schreef, als een soort dagboek. Na de oorlog gaf ze alles terug aan mij.

In 1975 herlas ik voor het eerst in jaren al deze brieven en aantekeningen, en toen pas zag ik wat een geweldig aandelen ze vormen.

In september 1944 werden delen van Nederland door de geallieerden bevrijd. Toen zij de Duitsers aanvielen in Nederland, werden talloze Nederlandse gevangenen halsoverkop naar Duitsland gestuurd. Duizenden werden gedood en niemand weet hoeveel er precies werden vervoerd naar allerlei concentratiekampen ver in Duitsland. Veel vrouwen werden overgebracht naar Ravensbrück, ten noorden van Berlijn. De gevangenen mochten daar geen contact hebben met de buitenwereld en daarom hebben we geen brieven uit die periode.

Ik ben echter ontzettend dankbaar dat de brieven in dit boekje bewaard zijn gebleven. Natuurlijk hebben veel brieven die naar Betsie en mij werden gestuurd, en die wij schreven vanuit de gevangenis, nooit hun bestemming bereikt. En weer anderen werden zo grondig gecensureerd dat er nauwelijks wat van overbleef.

Maar ik geloof dat God de brieven in dit boek heeft helpen bewaren om ons blijvend te herinneren aan Zijn grote liefde voor ons en ons te troosten met Zijn aanwezigheid, waar wij ook zijn.

Corrie ten Boom

DEEL 1

SCHEVENINGEN

**‘Een gevangenis
berooft mensen van
de meest elementaire
levensvoorwaarden.’**

Hier zie je enkele van onze 'horloges' (de codenaam die wij gebruikten voor onze Joodse gasten) bij ons in de Bèjé, samen met een aantal verzetsmensen.

De gevangenis

Een cel bestaat uit vier stenen wanden en een gesloten deur. In mijn vorige cel, die ik met drie anderen deelde, waren drie gaatjes. Hierdoor konden we geheimzinnig met elkaar praten en wisselden we het weinige gevangenisnieuws uit. Het bracht ons geen werkelijk nieuws, maar wel het gevoel niet helemaal alleen te zitten.

Op een dag kwam de *Wachtmeisterin* (agente) met een gevangene – een echte heer, beschaafd, zwijgzaam. Ook werd er een bus met cement gebracht. De gaatjes werden gezocht, gevonden en dichtgekwakt. En passant werd ook ons potloodje afgepakt en daarna werd de deur gesloten. We waren erger ingesloten dan eerst.

Een gevangenis berooft mensen van de meest elementaire levensvoorwaarden. Als God mij nog kansen geeft, hoop ik reclasseringswerk te gaan doen. Celbezoek durf ik nu wel aan, vroeger niet.

Hier volgt de eerste van de brieven die ik schreef. Bovenaan iedere brief stond de volgende waarschuwing:

Iedere drie weken mag wederzijds een brief worden gestuurd. Ansichtkaarten zijn verboden en worden niet doorgelaten. Ongefrankeerde brieven worden niet aangenomen. (Duidelijk naam en adres van afzender

vermelden.) Alleen tandpasta, tandenborstel en zeep mogen met de brief meegestuurd worden. Bezoek wordt niet toegelaten. Schone was wordt door de gevangenis uitgereikt.

C. TEN BOOM, CEL 384
11 APRIL, 1944

Lieve Nollie en alle vrienden,
Hartelijk dank voor Aties pakje. Het is volmaakt. Wat een kleuren! De draden van de handdoek gebruik ik om van alles te borduren.

Ik maak het best; ik heb natte pleuris, maar ben al veel beter. Ik hoest alleen nog slijm op. Ik heb me wonderwel aangepast aan het leven – eenzaam maar gemeenzaam met God. Ik spreek veel met de Heiland, krijg dieper inzicht in tijd en eeuwigheid en ben bereid om te leven of te sterven. Te sterven en bij de Heer te zijn is het beste, maar het leven hier op aarde met Hem is ook aantrekkelijk. Ik verlang ernaar actief te mogen zijn.

De meeste moeite heb ik gehad met mijn zorgen om Betsie en vooral om vader. Maar toen zei de Heer: 'Zij zijn geborgen in Mijn onmetelijke liefde.' Sindsdien maak ik me geen zorgen meer over hen. Wel tob ik bijvoorbeeld over de horloges van onze klanten in het lege huis. (De Joden die ondergedoken zitten in de geheime kamer van ons huis.) Maar de Heiland neemt steeds alle zorg, angst en heimwee weg. Zelfs op zo'n manier dat de dokter pas zei: 'U bent altijd opgewekt!' Ik zing in mezelf, bijna de hele dag. Ik heb zo